

SOCIO-ECONOMIC INDICATORS FOR DEVELOPING A STRATEGY FOR THE BOOK MARKET IN UKRAINE

The current state of book culture and book business is analyzed. Indicators necessary for planning development strategies are suggested: the condition of micro- and macromedia (Swot-analysis), recommendations for the expediency and the peculiarity of their use in various businesses.

Стаття надійшла 23.11.09

УДК 657:655.41:347.781](477)

О. Р. Попович

Львівський національний університет ім. Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ПЕРЕДАЧІ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ЛІТЕРАТУРНІ ТВОРИ

Розглядаються основні проблеми, що виникають при оцінці авторських прав на літературні твори, особливості відображення в обліку операцій передачі майнових авторських прав, досліджуються проблемні аспекти їх документального оформлення.

Авторське право, авторська винагорода, літературний твір, облік, оцінка

Стрімкий розвиток сьогочасного суспільства викликає постійну потребу в інформаційному забезпеченні, що великою мірою здійснюється за допомогою ринку друкованої продукції. Нинішнє життя важко уявити собі без друкованих видань різноманітного характеру, зокрема літературних творів, виданих у формі книг, брошур або статей у наукових виданнях, ілюстрацій, збірників творів, енциклопедій, а також складених творів, що є результатом творчої праці за добром, координацією чи упорядкуванням змісту, кожен з яких є окремим інтелектуальним продуктом та об'єктом авторського права. Будь-яке літературне видання передбачає залучення творчого потенціалу, що, в свою чергу, потребує винагороди автору за продукт його інтелектуальної діяльності при передачі права на використання.

Варто зауважити, що в Україні останнім часом стоїть досить гостро і набула поширення проблема порушення авторських прав. Зокрема, у видавничій діяльності це проявляється через друк додаткових тиражів понад погоджену з правовласниками кількість примірників, видання тиражів контрафактної друкованої продукції, фальсифікованої під легальні тиражі, відсутність документального підтвердження передачі авторських прав, використання об'єкта авторського права без погодження автора чи зазначення його імені. Усе це пов'язано з недостатнім вивченням законодавства в даній сфері, відсутністю єдиного підходу до оцінки авторських прав і неналежним документальним оформленням операцій, пов'язаних з їх передачею.

Серед закордонних учених, що займалися вивченням проблем регулювання відносин у сфері авторського права, слід відзначити Лінетта Оуена, серед вітчизняних — Р. Шишку, Г. Драпака, М. Скибу, О. Морозова. Проте, аналізуючи останні дослідження, треба зауважити, що проблемам відображення в обліку авторського права приділялося недостатньо уваги, адже, незважаючи на свою нематеріальну основу, воно є частиною необоротних активів суб'єкта підприємницької діяльності, але через незнання і недотримання норм чинного законодавства часто придбання чи передача авторських прав відбувається без належного документального оформлення й відображення цих операцій в обліку.

Для докладного вивчення даного питання необхідно зрозуміти суть самого поняття «авторське право», дослідити основи його виникнення й нормативного регулювання.

Появу авторського права пов'язують з виникненням друкування, і перший нормативний акт щодо охорони авторського права стосувався саме літературних творів. Навіть перша міжнародна конвенція щодо захисту авторських прав була прийнята в інтересах книговидавців. Видавці, книготорговці об'єднувалися в гільдії, зберігали монополії на книгодрукування і книготоргівлю, саме від них залежали інтереси авторів. Першим нормативним актом, який закріпив низку прав авторів і розподілив повноваження авторів та видавців вважається Статут Королеви Анни, прийнятий в Англії 1709 року [8]. Варто зазначити, що цей законодавчий акт, основні його концепції і принципи використовувалися в законодавчих і нормативних актах, що розроблялися в майбутньому.

Першою міжнародною багатосторонньою угодою, яка стосувалась авторських прав, стала Бернська конвенція «Про охорону літературних і художніх творів», прийнята в 1886 році. У подальшому вона переглядалась і доповнювалась у Парижі, Берліні, Берні, Римі, Брюсселі, Стокгольмі, а в 1952 році на конференції в Женеві була прийнята Всесвітня конвенція про авторське право [8]. Можна стверджувати, що з підписанням Бернської конвенції розпочався міжнародний період охорони авторських прав. Це дало поштовх до прийняття інших міжнародних конвенцій, що регулювали окремі проблеми авторського права.

Слід зауважити, що в той час як видавництва Західної Європи вже доволі довго вели торгівлю авторськими правами на підставі авторсько-правового законодавства, видавці держав комуністичного табору керувались іншими принципами, незважаючи на те, що всі країни Центральної і Східної Європи, у тому числі і колишнього Радянського Союзу, приєдналися до обох міжнародних конвенцій авторського права. Система книговидавництва в цих країнах сильно відрізнялася від західної, усі видавничі підприємства були державними, їхня діяльність жорстко регламентувалась, контролювались видавничі плани, умови укладення договорів з авторами і ставки авторського гонорару.

Знайомлячись з авторськими правами в Радянському Союзі, варто зазначити, що вони були значно звужені і не відповідали міжнародним правовим нормам, які застосовувалися в європейських країнах.

У 90-х роках ситуація в країнах Центральної і Східної Європи різко змінилася. Спостерігався швидкий розвиток приватного підприємництва у видавничій галузі, причому одні підприємства успішно розвивалися, інші зникали, заздалегідь з'явившись, або банкрутували залишивши по собі значні заборгованості. Багато державних підприємств було приватизовано шляхом викупу колективами працівників за рахунок коштів вітчизняних інвесторів або придбання акцій іноземними інвесторами. Деякі підприємства досі залишаються державними, але переживають значні труднощі, пов'язані з постійними змінами на ринку та недостатнім фінансуванням. За таких умов стан видавничої діяльності в цьому регіоні був доволі неоднорідний. Значні успіхи чергувалися з невдачами, великого розмаху набрало перевиробництво продукції, зросли розміри книжкового піратства, яке наносило шкоду як іноземним, так і вітчизняним авторам. Ринок друкованої продукції миттєво перетворився з монопольного на ринок з жорсткою конкуренцією.

На початку 90-х років велика кількість західних видань заповонила ринки країн Східної та Центральної Європи, що значно ускладнило становище вітчизняних видавництв і призвело до розвалу попередньої системи державної книжкової торгівлі. У зв'язку з тим співробітництво з іноземними видавництвами, особливо з тими, які були погано знайомі зі специфікою ринку даного регіону, створювало багато проблем, пов'язаних з відмінностями в процедурах переговорів, термінології і практиці укладення договорів. Склалася парадоксальна ситуація, коли західноєвропейські видавці, які контролювали права на літературні твори популярних жанрів, часто не розуміли, чим викликаний високий попит на цю літературу, що створювало проблеми як з одного, так і з другого боку. Інколи правовласники виставляли високу суму за відступлення, намагаючись при цьому зіптовхнути між собою кількох потенційних ліцензіатів, які були зацікавлені в одному і тому ж виданні. Така практика широко застосовувалася в торгівлі правами в західноєвропейських країнах, проте вона могла мати негативні наслідки для ринків, які не мали належного досвіду в цій сфері й достатніх коштів. З другого боку, надмірний ентузіазм, іноді який проявляли вітчизняні видавці, призводив до накопичення заборгованостей з оплати ліцензій на друк або тиражів, виготовлених іноземними видавцями, що нерідко спричиняло банкрутство замовників. Здійснювався також друк тиражів, які перевищували розміри, обумовлені в договорах, без відома правовласника.

Перераховані проблеми регулювання відносин між суб'єктами видавничої діяльності та авторами творів залишаються актуальними й досі. Це обумовлює потреб в глибокому дослідженні сутності авторського права, документальному його відображенні для уникнення в подальшому проблем, що виникають при його передачі.

Вивчаючи різні джерела літератури та нормативні документи, слід відмітити, що існує кілька концепцій виникнення авторського права. Так, в авторському законодавстві західноєвропейських країн переважають два основних підходи. Перший — це концепція англосаксонського або загального права,

що визначає його як майнове право, яке дозволяє першому власнику права (переважно автору) вільно і на власний розсуд вести переговори з потенційними користувачами свого твору для відступлення або повної передачі їм прав користування, наприклад з видавцями. Повна передача авторських прав користувачеві широко розповсюджена серед видавців навчальної і наукової літератури. Дана концепція передбачає також самостійне право користувачів, тобто видавців, порушувати справу в судовому порядку проти будь-яких посягань на передані їм права. Саме ця концепція покладена в основу авторсько-правового законодавства у Великобританії та США [9].

Друга концепція авторського права (названа французьким терміном *droit d'auteur* — право автора) широко застосовується в законодавстві континентальної Європи. У більшій мірі орієнтована на право автора як творця і включає поняття «моральне право автора», яке іноді ще називають «особисте право автора». Це право особи, що написала дану роботу, бути визнаним автором свого твору і право недоторканості твору, тобто заборона здійснювати дії, які ущемляють права автора на твір. Проте таке трактування використовується не всюди: так, поняття «моральне право автора» було внесено в британське авторсько-правове законодавство, але не визначається в законодавстві США [9].

Розглядаючи підхід до визначення авторського права на літературні твори країн соціалістичного табору в епоху комуністичного правління, необхідно зазначити, що тогочасне законодавство визнавало автора власником права на свої твори, але повністю контролювало всі операції з передачі прав. Встановлювалися обмеження на терміни придбання прав видавництвами (наприклад на кілька років) або на тираж видання. Додаткові права, зокрема, право на видачу ліцензії на переклад твору для видання за кордоном, контролювалися централізованим державним літературним агентством, яке здійснювало всі операції купівлі–продажу авторських прав з іноземними країнами. Авторсько-правове законодавство країн даного регіону забезпечувало можливість використання творів без відома авторів, або без виплати авторських гонорарів. Розмір винагороди визначався залежно від типу або жанру твору відповідно до раніше обумовленого тиражу, а не за фактичну кількість проданих примірників [9].

Згідно з підходом, що розглядається у вітчизняній літературі, авторське право є набором виключних прав, які дозволяють авторам отримати соціальні блага за результатами своєї творчої діяльності. Зокрема Закон «Про авторське право і суміжні права», який є основним нормативним документом, що регулює відносини у сфері авторського права в Україні, визначає авторське право як особисті (немайнові) та майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані зі створенням і використанням творів науки, літератури й мистецтва [4].

Авторське право є ключовою галуззю права інтелектуальної власності і призначене захищати зовнішню форму вираження творчих ідей, тобто їх «матеріальне втілення». Об'єкти авторського права, незважаючи на свою нематеріальну основу, є частиною необоротних активів суб'єктів підприємницької діяльності й підлягають бухгалтерському і податковому обліку. Проте дуже

часто через незнання правових норм, які регулюють авторське право в Україні або через їх ігнорування, об'єкти авторського права використовуються без документального їх оформлення, без укладення договорів передачі авторських прав і, як наслідок, без відображення інформації про них в обліку.

Поняття «авторське право» включає в себе як майнові, так і немайнові права. Різниця між ними полягає в тому, що майнові права автор може передати третій особі, а немайнові — є його невід'ємними правами і не можуть бути передані нікому іншому. Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» [4], до майнових прав належать виключне право використання цього твору та надання дозволу або заборони використання твору іншими особами. Передача майнових прав може відбуватись як за винагороду, так і безоплатно, залежно від того, що передбачено договором. Немайнові права включають: право визнання авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі та його примірниках; заборону вказувати ім'я у випадку, якщо автор бажає залишитись анонімом або зазначати псевдонім замість справжнього імені; право на збереження цілісності твору для забезпечення протидії будь-яким перекручуванням змісту.

Для коректного відображення інформації про авторське право в обліку необхідно визначити дату виникнення, яка, в свою чергу, залежить від способу його настання. Отже, авторське право виникає в таких трьох випадках:

1. За презумпцією авторства. Це означає, що за відсутності доказів, які вказували б на інше, автором твору вважається особа, чие ім'я вказано на оригіналі. Тоді датою виникнення буде дата безпосереднього створення літературного твору.

2. За договором на виконання твору або в результаті здійснення роботи на замовлення. Датою виникнення авторського права вважатиметься дата укладення авторського договору або складання акта приймання–передачі виконаних робіт, що надається виконавцем замовникові. Якщо ж авторське право є предметом договору купівлі–продажу, міни чи дарування, то датою виникнення вважатиметься дата передачі майнових прав, вказана в договорі. При передачі авторських прав або права на використання об'єкта авторського права за договором авторові виплачується винагорода. Слід зауважити, що ця винагорода (гонорар) не є заробітною платою автора.

3. За законом. Якщо майнове авторське право одержується за законом як спадщина, то датою його виникнення буде дата появи права на спадщину. Якщо ж авторське право виникає за законом у результаті судового рішення, що розв'язує суперечки зі встановлення суб'єкта авторських прав, датою виникнення вважатиметься дата рішення суду [2].

Розглянемо докладно другий випадок здійснення авторських прав — за договором на виконання твору або в результаті виконання роботи на замовлення, у тій частині, що стосується виконання літературних творів. З прийняттям Закону України «Про авторське право і суміжні права» [4] твори науки і літератури визнано своєрідним товаром, стосовно якого можуть вчинятися певні дії, тобто автором можуть бути передані (відступлені) майнові права на

використання твору. Варто зауважити, що дані норми наближають Закон України «Про авторське право і суміжні права» до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів.

Отже, згідно із законодавством автор твору може повністю або частково передавати свої майнові права, що включають право на виключне використання твору та виключне право на дозвіл або заборону використання твору третіми особами. Дана операція повинна оформлятися авторським договором на передачу виключного права або авторського договору на передачу невиключного права на використання твору. Передача виключного права передбачає можливість використання твору однією особою, якій передаються права, і надає цій особі право дозволяти або забороняти використання даного твору третіми особами. Договір про передачу невиключного права на використання твору передбачає збереження за особою, яка його передає, права на використання даного твору та передачу прав на нього третім особам.

Договір повинен бути укладений у письмовій формі, хоча Законом України «Про авторське право і суміжні права» [4] передбачено можливість укладання договору на публікування творів у періодичних виданнях в усній формі. Проте це може призвести до виникнення неясностей у майбутньому, адже всі умови передачі права на використання даного твору та розмір винагороди авторів повинні бути чітко визначені та зафіксовані документально.

При передачі авторських прав на літературні твори багато суперечностей виникає з приводу того, чи можна вважати первинним документом авторський договір при відображенні в обліку даної операції. Зокрема, у роботі вітчизняних видавництв відомі такі випадки, коли банк відмовлявся приймати платіж за уже укладеним авторським договором з нерезидентом, посилаючись на те, що придбання в нього товарів, робіт або послуг повинно підтверджуватись актом виконаних робіт.

Проаналізувавши законодавчі норми, що регулюють дане питання, варто зауважити наступне. Авторські договори з резидентами укладаються згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» [4], коли ж однією зі сторін є нерезидент, — то також з дотриманням вимог Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятого Дипломатичною конференцією 20.12.96 р. [3], і положень Бернської конвенції (1971 р.). У жодному з цих нормативних документів передача авторського права не визначається як операція з надання послуг.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [5] дія або подія, що викликає зміни в структурі активів і зобов'язаннях, власному капіталі підприємства, називається господарською операцією, а первинні документи свідчать про її здійснення.

Якщо розглядати звичайний договір купівлі–продажу, то він лише описує умови, згідно з якими сторони здійснять господарську операцію в майбутньому (тобто одна сторона зобов'язується поставити товар, а друга його оплатити). Такий договір не можна кваліфікувати як первинний документ, оскільки

в даному випадку зміни структури балансу не відбуваються. Первинним документом можуть бути лише накладна, яка підтверджує факт передачі товару, і платіжне доручення або чек, що підтверджує сплату коштів.

При укладенні авторського договору право на використання твору переходить до одержувача з моменту його підписання. Авторське право кваліфікується як нематеріальний актив, повинно бути прийняте на баланс, інформація про нього відображатиметься на субрахунку 125 «Авторські та суміжні з ними права» рахунку 12 «Нематеріальні активи». Отже, з підписанням авторського договору зміниться структура балансу, тому його можна визнавати первинним документом. Для уникнення суперечностей з цього питання доцільно в авторському договорі окремим пунктом визначати, що права на використання даного твору переходять до одержувача з моменту підписання договору.

Типовою для видавництва є ситуація, коли авторське право виникає в межах трудових відносин, тобто створення літературного твору відбувається штатним працівником на основі укладеного з ним трудового договору. Можливі і випадки залучення автора для здійснення робіт зі створення твору на підставі цивільно-правового договору, який передбачає вільний графік і можливість виконання роботи поза межами службового приміщення замовника [1]. У разі виконання робіт у межах трудового або цивільно-правового договору за виконавцем залишається немайнове авторське право на даний твір. За створення такого твору або за передачу авторського права чи права на його використання автор повинен отримати винагороду, розмір і порядок виплати якої визначається в договорі.

У сучасних умовах досить гострою є проблема визнання і відображення авторського права, що виникає за трудовим договором або договором цивільно-правового характеру, та достовірного визначення суми винагороди, яка повинна бути виплачена автору за продукт його творчості, адже видавництва займаються створенням великої кількості творів, кожен з яких є об'єктом авторського права і потребує коректного відображення й оцінки в обліку. Якщо роботу виконує штатний працівник видавництва, то з ним укладається типовий трудовий договір і відносини між видавництвом та автором регулюються колективним договором, трудовим договором і посадовою інструкцією. Проте ці документи не регулюють передачу авторських прав. Сьогодні досить поширеною є така ситуація, коли написані штатними працівниками твори взагалі не розглядаються як окремі об'єкти авторського права. Роботодавці вважають, якщо працівник виконує свою роботу й отримує за неї заробітну плату, то потреби укладати авторський договір і виплачувати винагороду немає. Частково це пов'язано з тим, що Законом України «Про авторське право і суміжні права» [4] визначено, що виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю. Хоча дослідивши та проаналізувавши поняття «службовий твір», можна зробити висновок, що ним вважається лише робота, здійснена за завданням керівництва та як виконання службових обов'язків. Для підтвердження майнового права на твір роботодавцеві потрібне документальне зобов'язання працівника виконати дану роботу за завданням. До того ж, треба врахувати і те, що кожна написана працівником

стаття сама по собі є його твором й окремим об'єктом авторського права. Для того щоб майнове право на твір перейшло до роботодавця, трудового договору недостатньо; рекомендовано укласти авторський договір, який передбачав би передачу кожного об'єкта авторських прав, або додаткову угоду до трудового договору, де б обумовлювалися такі аспекти. Отже, якщо автор є штатним працівником видавництва, відносини між ним і роботодавцем урегульовані авторським договором або додатком до трудового договору, де обумовлено передачу майнових прав на кожен об'єкт авторського права роботодавцю; авторський гонорар може бути включений до фонду оплати праці видавництва та оподатковуватися на загальних підставах. З юридичної точки зору це правомірно, оскільки майнове право на твір у даному випадку належатиме роботодавцю.

Якщо предметом трудового договору є власне праця виконавця в процесі виробництва, то предметом цивільно-правових відносин виступає результат цієї праці. Тому цивільно-правові договори застосовуються переважно для виконання конкретної роботи, спрямованої на одержання результату. При досягненні цієї мети договір вважається виконаним і дія його припиняється. Виконання такої роботи в обліку оформляється актом приймання–передачі робіт, на підставі якого нараховується і виплачується винагорода. У даному випадку авторська винагорода буде об'єктом оподаткування збору до пенсійного фонду та податку з доходів фізичних осіб. Внески до фондів соцстрахування не нараховуватимуться і не утримуватимуться, оскільки автор не є найманим працівником і не підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню. Варто звернути увагу і на те, що оскільки винагорода автору за цивільно-правовим договором не є заробітною платою, то перед нарахуванням податку з доходів фізичних осіб сума винагороди не зменшується на розмір утриманих внесків до Пенсійного фонду і до цього доходу податкова соціальна пільга не застосовується. При виплаті авторської винагороди за договором про передачу прав на використання твору (наприклад видавництво купує майнові авторські права на книгу) об'єкт для нарахування пенсійного збору відсутній і дана операція в обліку обкладається лише податком з доходів фізичних осіб.

Сьогодні досить актуальною є проблема оцінки авторських прав, що виникають унаслідок написання літературного твору. Згідно із законодавством як замовник, так і виконавець мають право самі обирати показник для визначення розміру винагороди за виконану роботу. Таким показником може бути як час виконання роботи, так і її обсяг. Проте використання показника часу не завжди є доцільним і зручним. Застосування його можливе лише при написанні одного твору конкретним працівником у чітко визначені часові рамки. Така ситуація зустрічається досить рідко, оскільки в редакційному колективі переважно працюють одночасно над створенням кількох творів і характерним є те, що цей процес виходить за межі робочого дня і продовжується в неробочий час. Тому відштовхуватися від показника часу в даному випадку буде некоректно. На нашу думку, для розрахунку авторської винагороди доцільнішою є прив'язка до результату роботи, тобто обсягу твору. Видавництву варто розробити сітку авторських гонорарів, розмір яких залежатиме від типу та обсягу роботи.

на собі є його твором й окремим об'єктом авторського права. Для цього право на твір перейшло до роботодавця, трудового договору рекомендується укладати авторський договір, який передбачав би передачу об'єкта авторських прав, або додаткову угоду до трудового договору, де обумовлювалися такі аспекти. Отже, якщо автор є штатним працівником, відносини між ним і роботодавцем урегульовані авторським договором або додатком до трудового договору, де обумовлено передачу майнового об'єкта авторського права роботодавцю; авторський гонорар включений до фонду оплати праці видавництва та оподатковуватися повинен за правилами, що діють у видавництвах. З юридичної точки зору це правомірно, оскільки майновий твір у даному випадку належатиме роботодавцю.

Предметом трудового договору є власне праця виконавця в процесі виконання творчої роботи, то предметом цивільно-правових відносин виступає результат цієї роботи. Цивільно-правові договори застосовуються переважно для виконання творчої роботи, спрямованої на одержання результату. При досягненні цієї роботи вважається виконаним і дія його припиняється. Виконання такої роботи оформляється актом приймання-передачі робіт, на підставі якого виплачується винагорода. У даному випадку авторська винагорода є об'єктом оподаткування збору до пенсійного фонду та податку з доходів фізичних осіб. Внески до фондів соцстрахування не нараховуватимуться, оскільки автор не є найманим працівником і не підлягає обов'язковому державному соціальному страхуванню. Варто звернути увагу, що оскільки винагорода автору за цивільно-правовим договором не є доходом, то перед нарахуванням податку з доходів фізичних осіб сума винагороди зменшується на розмір утриманих внесків до Пенсійного фонду. Податкова соціальна пільга не застосовується. При виплаті авторської винагороди за договором про передачу прав на використання твору (видавництво купує майнові авторські права на книгу) об'єкт для оподаткування пенсійного збору відсутній і дана операція в обліку обкладається податком з доходів фізичних осіб.

Однією досить актуальною є проблема оцінки авторських прав, що виникає внаслідок написання літературного твору. Згідно із законодавством як автор, так і виконавець мають право самі обирати показник для визначення винагороди за виконану роботу. Таким показником може бути як час виконання роботи, так і її обсяг. Проте використання показника часу не завжди є зручним. Застосування його можливе лише при написанні одного твору штатним працівником у чітко визначені часові рамки. Така ситуація зустрічається досить рідко, оскільки в редакційному колективі переважно працюють над створенням кількох творів і характерним є те, що цей процес часто за межі робочого дня і продовжується в неробочий час. Тому використання від показника часу в даному випадку буде некоректно. На практиці для розрахунку авторської винагороди доцільнішою є прив'язка винагороди до обсягу роботи, тобто обсягу твору. Видавництву варто розробити систему гонорарів, розмір яких залежатиме від типу та обсягу роботи.

Розрахунок авторської винагороди повинен здійснюватись за видами робіт та розділами літератури.

У табл. 1 подано розрахунок авторської винагороди за використання об'єктів авторського права на літературні твори залежно від обсягу твору, виходячи з розміру мінімальної заробітної плати. У даному випадку винагорода розраховуватиметься за один авторський аркуш обсягом 40 тис. друкованих знаків або за один віршований рядок і змінюватиметься залежно від тиражу.

Таблиця 1

Розмір авторської винагороди за використання літературних творів залежно від обсягу тиражу

Вид твору	Звичайне видання		Масове видання	
	тираж, тис. примірників	ставка винагороди*	тираж, тис. примірників	ставка винагороди
Твори художньої прози обсягом до одного авторського аркуша: дитячі твори, оповідання, науково-художня та художньо-документальна література, п'єси, сценарії	до 15	2	до 50	2,5
Запис та обробка творів народної творчості в прозі	до 15	1	до 50	1,5
Поезія, віршовані п'єси	до 8	0,01	до 20	0,03
Запис та обробка віршованих творів народної творчості	до 8	0,01	до 20	0,02
Твори в тематичних і репертуарних збірниках, у тому числі для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку:				
проза	до 15	1,5	до 50	2,5
поезія	до 15	0,2	до 50	0,3
Переказ та обробка літературних творів для дітей	до 25	1	до 50	1,5
Науково-популярна література для дітей	до 30	1,5	до 50	2
Твори з критики, літературознавства, мистецтвознавства	до 6	2	до 20	2,5

* Ставка винагороди затверджена Постановою Кабміну № 72 від 18.01.03 р., розраховується за один авторський аркуш обсягом 40 тис. друкованих знаків або за один віршований рядок виходячи з розміру мінімальної заробітної плати.

У табл. 2 подано ставки авторської винагороди, що нараховуються за весь твір з урахуванням величини мінімальної заробітної плати. У даному випадку розмір тиражу не впливає на величину винагороди.

Таблиця 2

Розмір авторської винагороди за використання літературних творів незалежно від тиражу

Вид твору	Ставка винагороди**
Одноактна п'єса обсягом менше 36 тис. друкованих знаків	1,8
Вірш до 30 рядків, віршований текст пісень (незалежно від обсягу)	0,05
Епіграма, віршований текст для плаката	0,1
Літературна мініатюра	0,2
Твори для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку (в прозі обсягом один авторський аркуш, віршовані — до 100 рядків): звичайне видання до 25 тис. примірників масове видання до 50 тис. примірників	1,5 2
Вікторини, головоломки, загадки, криптограми, кросворди, ребуси, чайнворди, шаради	0,1
Настільно-друковані ігри	1
Альбоми для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, книжки-іграшки	0,5

Зазначені таблиці розроблені на основі Постанови Кабінету Міністрів України від 18.01.2003 р. «Про затвердження мінімальних ставок винагороди за використання об'єктів авторського права і суміжних прав». За такою ж системою оцінюються оригінальні твори політичної, наукової, виробничо-технічної, навчальної та іншої літератури, збірники творів, переклади іноземної літератури [7]. Слід зауважити, що кожне видавництво може самостійно встановлювати ставки авторської винагороди, проте вони не можуть бути менші за розміри, наведені в табл. 1, 2. Сьогодні мало вітчизняних видавництв звертається до методики розрахунку авторського гонорару на підставі розробленої системи ставок. Однак використання такої сітки розрахунку авторських гонорарів дасть можливість спростити цей процес й уникнути суперечностей при визначенні вартості авторського права, що передається.

Заслужують на увагу і проблема подальшого використання роботодавцем об'єкта авторського права в господарській діяльності без згоди на те автора, зміна твору на власний розсуд, що засвідчує не лише недотримання процедури передачі майнових авторських прав, але й порушення немайнових прав.

** Ставка винагороди затверджена Постановою Кабміну № 72 від 18.01.03 р., нараховується на весь твір виходячи з розміру мінімальної заробітної плати.

Згідно із законодавством автор має право на частку доходів, отриманих від використання його твору у вигляді роялті. У вітчизняному законодавстві роялті тлумачиться як платежі будь-якого виду, одержані за використання або за надання права на користування будь-яким авторським правом на літературні твори, твори мистецтва або науки [6]. Відповідно до Конвенцій між урядом України і урядами зарубіжних країн роялті визначається як платежі будь-якого виду, що одержуються як відшкодування за користування або надання права використання будь-яких авторських прав на твори літератури або мистецтва. Жодних обмежень щодо його форми не встановлено: це можуть бути фіксована сума, відсоток від прибутку, авторські примірники або інші різновиди оплати. Винагорода у вигляді роялті може здійснюватись як одноразовий платіж чи виплачуватись як відсоток за кожен проданий примірник або за кожне використання твору. Роялті не обкладається податком на додану вартість, що є привабливим як для авторів, так і для видавців. Проте Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» [6] чітко обумовлено вимоги, згідно з якими винагорода вважається роялті й звільняється від ПДВ. Якщо відповідний платіж не має ознак роялті, тобто об'єкти права передаються у володіння, розпорядження чи власність, то така операція є об'єктом оподаткування як поставка послуг і податкові зобов'язання в особи, котра надає такі послуги, виникають за першою з подій.

У зв'язку з недостатнім знанням законодавства щодо авторського права автори часто ігнорують можливість отримання роялті, шукаючи видавництво, яке погодиться заплатити більше відразу, й отримують лише одноразову винагороду за опублікування творів, навіть не знаючи при цьому достовірно тиражу власного видання.

У сучасних умовах, коли об'єкти авторського права трактуються як своєрідний «товар» і можуть бути передані авторами в користування третім особам, важливим є докладне вивчення питань регулювання операцій передачі та оцінки авторських прав. Адже як для автора, так і для видавця велике значення має не лише отримання бажаних результатів творчої діяльності, але й достовірна оцінка та раціональне використання їх. Рекомендована нами сітка розрахунку авторських гонорарів сприятиме врегулювання відноси між автором, який пропонує свій твір, і видавництвом, що зацікавлене в його публікації. Запропоновані рекомендації щодо документального оформлення операцій, пов'язаних з передачею прав на літературні твори, дасть змогу уникнути суперечностей з приводу правомірності цих дій.

1. Артем'єва Л. Цивільно-правовий договір: тонкощі обліку/ Артем'єва Л. // Баланс. Український бухгалтерський журнал. — 2008. — № 17 (742). — С. 20–21. 2. Бикова Г. Авторське право. Реалізація авторського права / Бикова Г. // Школа бухгалтера. — 2007. — № 13. — С. 25–26. 3. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право від 20.12.1996 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до документа: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. 4. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-XII з останніми змінами від 06.01.2004 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до документа: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. 5. Закон України «Про бухгалтерський

облік та фінансову звітність» від 16.07.1999 р. № 996-XIV з останніми змінами від 09.02.2006 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до документа: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. 6. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР з останніми змінами від 21.08.2009 р. — Режим доступу до документа: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. 7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» від 18.01.2003 р. № 72 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до документа: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. 8. Сторінка з історії авторського права [Електронний ресурс] / [авт. тексту Я. Ващук]. — Режим доступу до сторінки: <http://patent.km.ua/ukr/articles/i164>. 9. L. Owen. *Buying & Selling Rights in Literary Works: A practical guide for publishers in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union* / Lynette Owen. — Budapest: Center for Publishing Development. Open Society Institute. 1998. — 68 p.

ПРОБЛЕМЫ ОЦЕНКИ И ОТРАЖЕНИЯ В УЧЕТЕ ПЕРЕДАЧИ АВТОРСКИХ ПРАВ НА ЛИТЕРАТУРНЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

Рассматриваются основные проблемы, возникающие при оценке авторских прав на литературные произведения, особенности отражения в учете операций передачи имущественных авторских прав, исследуются проблемные аспекты их документального оформления.

PROBLEMS OF THE ESTIMATION AND REFLECTION IN ACCOUNTING THE OPERATIONS OF TRANSFER OF COPYRIGHTS TO LITERARY WORKS

The article considers the basic problems of an estimation of copyrights to literary works, describes the features of reflection the operations of transfer of copyrights in accounting, and investigates problem aspects of their documentary registration.

Стаття надійшла 28.12.09

УДК 655.428.2+339.137.2

В. Б. Базилюк

Українська академія друкарства

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ ЛЬВІВЩИНИ

Порушується проблема оцінювання конкурентоспроможності підприємств видавничо-поліграфічної галузі (ВПГ) Львівщини. Досліджуються основні показники господарювання, проводиться їх порівняння з аналогічними середніми даними по Україні. Пропонуються напрямки підвищення конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність, оцінка, видавничо-поліграфічна галузь

Одним з основних шляхів зростання ефективності функціонування видавничо-поліграфічної галузі та подолання кризових явищ у роботі є підвищення конкурентоспроможності поліграфічних підприємств і розроблення